

Betænkning vedrørende beskæftigelsen i kriminalanstalterne.

Betænkning nr. 272/1960, København 1960, 115 s. + bilag 36 s.

Av PER FOSEID NIELSEN.

I et velordnet fengselsvesen er det en sentral oppgave å sørge for at flest mulig av de innsatte kan beskjeftiges i arbeid som kan stimulere deres arbeidsinteresse og øke deres arbeidsferdigheter og muligheter for tilpasning i samfunnet. Arbeidets organisasjon, metoder og rytme bør så langt det er mulig ligne tilsvarende virksomhet på velordnede frie arbeidsplasser. Oppgaven er forbundet med en rekke prinsipielle og praktiske problemer som bl. a. knytter seg til de innsattes arbeidsevne- og vilje, sirkulasjonen av belegget og anstaltapparatets utforming, herunder anstaltenes geografiske beliggenhet, størrelse, sikkerhetsgrad, innredning og bemanning. Fengselsarbeidets administrative, tekniske, pedagogiske og driftsøkonomiske sider skal søkes lagt vel til rette og samordnes innbyrdes, med den øvrige virksomhet i fengselsvesenet, med andre offentlige tiltak og med det frie næringsliv.

Betydningen av at oppgavene på dette felt kan bli løst på gunstig vis er på det internasjonale plan kommet til uttrykk ved at emner vedrørende fengselsarbeid er blitt drøftet på en rekke møter, således både på Forente Nasjoners kongress om forebygging av forbrytelse og behandling av lovovertredere i Genève i 1955 og på den tilsvarende kongress i London i 1960.

I Danmark har en komité, som i mai 1957 ble oppnevnt av justitsministeriet, tatt opp problemene omkring fengselsarbeidet til drøfting og vurdering på et meget bredt grunnlag og lagt frem sine synspunkter i ovennevnte betenkning, kort omtalt i NTfK 1961 s. 88, jfr. 1957 s. 334.

I betenkningens kap. I gjøres det rede for komitéens oppnevning, arbeidsgrunnlag og arbeidsmåte, som har vært særdeles grundig. Videre gis et 8 siders resymé av betenkningen.

I kap. II gis en interessant oversikt over det danske fengselsvesens organisasjon, prinsippene for fordeling av de innsatte på de eksisterende anstalter og planer for utbygging av anstaltapparatet. Anstaltene har nå en samlet kapasitet på ca. 4400 plasser, fordelt med ca. 2500 på langtidsanstaltene og 1900 på korttidsanstaltene. Med den oversikt man har over beleggssituasjonen regner man med uendret totalkapasitet og et belegg på 3600—3800 i årene fremover og således med en plassreserve på

600—800 plasser. Det tenkes foretatt mindre endringer innen enkelte anstaltgrupper, hvorav særlig kan nevnes: utbygging av ungdomsfengselsorganisasjonen ved oppføring av en ny anstalt med mottakelsesavdeling og avdeling for psykisk avvikende, opprettelse av åpen avdeling for sinker samt to utgangshjem. Det tenkes gjennomført en sterkere avdelingsvis oppdeling av bl. a. de lukkede statsfengsler, hvilket fører til færre plasser i disse, noen utvidelse av plassantallet i de bestående forvaringsanstalter og nedleggelse av små arresthus. På den annen side overveies opprettet kolonier for korttidsstraffede. Etter dette vil man få følgende plasser: Statsfengslene 1205, særanstaltene 795, ungdomsfengslene 375, kvinnefengslet 100, arresthusene (og kolonier) i provinsen 1200 og København fengsler 700. Komitéen fremmer ikke forslag som betinger endringer i anstaltapparatet, men peker på at hensynet til en rasjonell arbeidsdrift taler for at anstaltene ikke lages for små.

Kap. III inneholder en kort historisk oversikt over fengselsarbeidets utvikling mens det i kap. IV gjøres rede for arbeidsdriftens rettslige grunnlag, organisasjon, sammensetning og omfang. Den sentrale ledelse skjer fra et særskilt kontor i Direktoratet for fengselsvæsenet, mens den lokale ledelse ved langtidsanstaltene utføres av fengselsforvaltere eller fengselsbokholdere under anstaltledelsens tilsyn. Den direkte arbeidsledelse utføres av ca. 275 værkmeistre. Det beskjeftigede antall innsatte utgjør ca. 3200, hvorav ca. 2000 i langtidsanstaltene og ca. 1200 i korttidsanstaltene. I 1958/59 fordelte arbeidsdagene i de førstnevnte seg med ca. 41,3 % på verkstedsdrift på ca. 40 verksteder med 12 hovedgrupper av fag, ca. 25 % på landbruk, oppdyrking og gartneri på ca. 30 arbeidsplasser (12 gårder med i alt 1500 ha og 15 gartnerianlegg på 100 ha), mens ca. 33,7 % utførtes i økonomiarbeid fordelt på 6 grupper, hvorav bygningsvesen (ca. 35 %), rengjøring (ca. 33 %) og forpleining (ca. 18 %) var de største. Vel 90 % av verkstedsproduksjonen ved langtidsanstaltene selges til statsinstitusjoner, mens jordbruksproduktene omsettes gjennom de vanlige kanaler.

I korttidsanstaltene utføres overveiende enkle manuelle arbeider på entreprenørbasis — samt økonomiarbeider.

I tilknytning til arbeidsdriften foretas i begrenset omfang faglig opplæring, gjennomføring av arbeidstekniske kurser og annen faglig undervisning.

Arbeidsdriften har for langtidsanstaltenes vedkommende en årlig omsetning på ca. 12 mill. kr. vedr. verkstedsdriften og på ca. 3 mill. kr. vedr. jordbruket. Det regnskapsmessige overskudd ved disse anstalter utgjør ca. 1 mill. kr. årlig. Ved arresthusene utgjør overskuddet ca. $\frac{1}{4}$ mill. kr. I tillegg til de nevnte tall kommer verdien av økonomiarbeidene, som vanskelig lar seg beregne.

Fremstillingen på betenkningens s. 30—33 sammenholdt med bilag 3 gir en meget god oversikt over den samlede virksomhet.

På s. 35 flg. gjøres det rede for en interessant undersøkelse av de innsattes behov for arbeidstrening — belyst ved et omfattende tabellverk på s. 124 flg. Blant konklusjonene nevnes bl. a. at de innsatte overveiende kommer fra byer, at deres yrkesfordeling stort sett svarer til befolkningens i sin alminnelighet, at de stort sett ikke er arbeidshemmede, men at de fleste trenger arbeidstrening. Videre at anstaltoppholdene stort sett er korte, at det fra et yrkestreningssynspunkt er en uhensiktsmessig fordeling mellom åpne og lukkede anstalter og at knapt halvparten av de innsatte får hensiktsmessig trening. Komitéen har ikke uten videre kunnet legge konklusjonene til grunn, men tar dem med i sine overveielser.

For å få en uavhengig vurdering av de viktigste arbeidsgrener har komitéen latt sakkynndige, oppnevnt av næringslivets hovedorganisasjoner, gå gjennom de viktigste verksteder og avgi uttalelse. For jordbruksfagene har fengselsvesenets faste konsulenter utført tilsvarende arbeid. På betenkningens s. 37 flg. gjøres det rede for vurderingene, som i det vesentlige anerkjenner arbeidsdriftens standard og personalets innsats, men også inneholder en del forslag til bedring av arbeidsplassene og deres utstyr. De avgitte uttalelser har gitt komitéen støtte i den oppfatning at det eksisterende apparat gir grunnlag for videre utvikling, men at forbedringer er nødvendige.

I kap. V gis opplysninger om vesentlige punkter vedrørende fengselsarbeid i 9 europeiske land, en oversikt som gir et verdifullt supplement til F.N. publikasjonen „Prison Labour“ som ble utgitt i 1955.

I kap. VI har komitéen gjort rede for grunnleggende prinsipper for fengselsarbeidet og bl. a. drøftet spørsmålet om de innsatte har en egentlig rett til å delta i samfunnets alminnelige produksjon på normale vilkår — et standpunkt som er inntatt av sjefen for F.N.s Section for Social Defence, Manuel Lopez-Rey. Komitéen finner ikke å kunne legge Lopez-Rey's oppfatning til grunn, men slutter seg til hans tanker forsåvidt de understreker betydningen av at de innsattes adgang til å delta i normalt produktivt arbeid i minst mulig omfang påvirkes av frihetsberøvelsen. Både fra et pedagogisk, humanitært og samfunnsøkonomisk synspunkt er det riktig å la den innsatte ta del i samfunnets produksjon. Frihetsberøvelsen bør ikke uten videre utelukke eller frita den innsatte fra å bidra til nasjonalproduktet med sitt arbeid.

Komitéens konklusjon m. h. t. det prinsipielle grunnlag for fengselsarbeidet er referert i den danske kronikk foran i tidskriftet (s. 88). Komitéen tilrår at det søkes gitt ensartede

regler om fengselsarbeidet for alle kategorier av innsatte (med enkelte unntak).

I kap. VII — som vel er betenkningens viktigste — gis forslag til arbeidsdriftens fremtidige struktur. Komitéen uttaler at det ikke er dens hensikt å fremme et forslag som vil bety en hurtig og fullstendig endring av fengselsvesenets arbeidsdrift. Forslaget bygger på en vurdering av en rekke forhold, bl. a. den ventede utvikling av fengselsvesenets alminnelige struktur, de grunnleggende prinsipper for fengselsarbeidet, arbeidsdriftens nåværende struktur og den sakkyndige vurdering av denne, den foretatte undersøkelse av de innsattes forutsetninger og treningsbehov samt en bedømmelse av den antatte utvikling i det frie næringsliv og på arbeidsmarkedet. For sistnevnte punkters vedk. gjengis på s. 57 flg. en oversikt over utviklingen og beskjeftigelsesmulighetene i de mest aktuelle fag, mens det som bilag 6 gjøres rede for den beskjeftigelsesmessige utvikling på det frie arbeidsmarked og i fengselsvesenets arbeidsdrift. Som trekk i yrkesutviklingen nevnes bl. a. at ufaglært arbeidskraft på mange områder erstatter faglært arbeidskraft, dog slik at det samtidig stilles økte krav til de ufaglærtes kunnskaper og dyktighet. Den stigende bruk av ikke-faglært arbeidskraft ventes å ville øke bevegeligheten på arbeidsmarkedet, idet trening i industrielt arbeid i sin alminnelighet gir forutsetning for annet industrielt arbeid. Til støtte for sitt opplegg har komitéen videre foretatt omfattende undersøkelser av mulighetene for utvidede leveranser fra fengselsvesenet til statsinstitusjoner m. fl., jfr. bl. a. bilag 11.

Komitéen gir uttrykk for at fengselsvesenets verksteder bør mekaniseres i samme grad som gjennomsnittsvirkosomheten innen vedkommende fag i det frie næringsliv, både for å oppnå tilfredsstillende treningsmessig effekt og for at de nødvendige krav til presisjon og kvalitet som kjøperne må stille kan tilgodeses.

På s. 60 er gjengitt en interessant tabell som viser den nåværende og fremtidige fordeling av 2400 langtidsinnsatte på de enkelte faggrupper. 42,3 % tenkes beskjeftiget i verkstedsindustri, 4,2 % med småarbeider, arkivarbeid, blindeskrift m. v., 20,8 % i jordbruk, 23,3 % i økonomiarbeid (rengjøring, bygningsarbeid, depot, lager, tekniske installasjoner, forpleining m. v.), mens 9,4 % rubriseres under reserve (syke, utlånte, permisjon, kurser). Ca. $\frac{2}{3}$ av belegget tenkes således sysselsatt i produksjon for salg. Av verkstedsfagene vil treindustri bli det største (økning fra 4,6 til 10,4 %). Jern- og metallindustri økes fra 3,1 til 9,4 %, bekleidningsindustri reduseres fra 12,5 til 9,4 % og grafisk industri fra 9,4 til 6,2 %. I bilag 7 gis komitéens plan for fordeling av de innsatte på fag ved de enkelte langtidanstalter. Her er særlig å merke at jordbruk og/eller gartneri inngår i planen ved samtlige anstalter. På s. 61 flg. er det gjort rede for mulighetene i de

arbeidsgrener som fremmes. Komitéen finner ikke å kunne foreslå opptakelse av nye fag. Den har heller ikke funnet å kunne gi en nøyere plan for beskjeftigelsen av de innsatte i arresthusene, særlig p. g. a. det varierende antall innsatte og de korte anbringelsestider. Komitéen mener imidlertid at det bør opprettes en koloni for egnede korttidsstraffede for beskjeftigelse i fysisk krevende jordarbeid supplert med arbeidstekniske kurs.

Komitéen har drøftet det viktige spørsmål om man bør etablere større verkstedsenheter i forbindelse med konsentrasjon av fagene på en eller få anstalter slik at man kan oppnå fordelene ved stordrift, bl. a. ved produksjon av serier i større målestokk. Etter innhentede erfaringer fra utlandet finner komitéen imidlertid ikke å kunne gå inn for slik stordrift til tross for de økonomiske fordeler som er forbundet med en slik. Komitéen mener imidlertid at verkstedene som hovedregel bør ha minst 20 arbeidsplasser for å kunne gi grunnlag for et godt maskinopplegg, spesialisering hos arbeidslederne m. v.

I det frie næringsliv øker antallet av funksjonærer i forhold til antall arbeidere. I Danmark utgjør funksjonærene nesten 17 % av dem som er forsikret mot arbeidsløshet, jfr. bilag 8. Selv om funksjonærtrening kan tilgodesees gjennom anstaltens undervisningsvirksomhet, diverse anstaltsarbeid m. v. synes det å ha vært en fordel om komitéen hadde drøftet muligheter for arbeid som gir trening i funksjonæryrkene, f. eks. maskinskrivearbeid for vitenskapelige institusjoner m. v. Fra en norsk fengselstjenestemanns synspunkt ville det også ha vært ønskelig om komitéen hadde drøftet noe mer utførlig de problemer som knytter seg til korttidsanstaltene, anstalter som har ca. 43,5 % av plassene i det danske fengselsvesen (arresthusene i provinsen ca. 27,2 %) og ca. $\frac{1}{3}$ av totalbelegget. Det synes å burde foreligge muligheter for samordning av arbeidsdriften i langtidsanstaltene og de større arresthus, f. eks. slik at de siste utfører til dels kvalifisert delproduksjon — eventuelt med maskinelt utstyr. Leketøyproduksjonen i Københavns fengsler selges nå til et enkelt firma. Det ville ha vært av interesse å få drøftet nærmere om andre salgsmåter bør følges for denne produksjon, f. eks. gjennom et utvalg i fengselsvesenets regi.

På s. 65 flg. er det gjort rede for investeringsplaner vedrørende bygninger, maskiner m. v. Det foreslås investert 10 mill. kr. over en 10-årsperiode, fordelt med ca. 5 mill. kr. på verkstedsbygninger m. v., ca. 3.25 mill. på maskiner, ca. 0.75 mill. kr. på jordbruksfagenes bygninger og utstyr og ca. 1 mill. til dekning av evt. økte utgifter ved etablering av nytt verkstedsarbeid. Byggearbeidene tenkes utført som fengselsarbeid i takt med øvrige anleggsarbeider i fengselsvesenet. Det regnes med ca. kr. 250 pr. m² ved oppføring av nye verksteder og lagre. Selv om arbeidene

skal utføres av fengselsvesenet selv, synes dette tall — ut fra norske, og vel også svenske, erfaringer — å være forbausende lavt.

Komitéen anbefaler at det til utdannelse av ikke faglærte innsatte i rimelig omfang blir arrangert kurser av tilsvarende innhold som dem som holdes for frie arbeidere.

På s. 69 flg. behandles en rekke forhold som er av betydning for arbeidsdriften, således fordelingen av de innsatte på anstaltene, frigang, som tilrådes i de tilfelle hvor det dreier seg om avslutning av en utdannelse som fengselsvesenet ikke kan gi, og de innsattes arbeidstid. Visse fengselsmessige omstendigheter og behandlingstiltak kan medføre reduksjon av arbeidstiden, men det fremheves at denne prinsipielt skal være av samme lengde som i det frie næringsliv, og at man søker å unngå avbrudd i arbeidet. Komitéen finner at det såkalte „hjemmedagssystem“, hvilket innebærer at man på en av ukens dager avslutter arbeidet kl. 12 og reserverer ettermiddagen til andre tiltak, innebærer så mange fordeler at det bør overveies innført ved alle anstalter.

I kap. VIII er salgsproblemen drøftet. Komitéen mener at man for verkstedsdriften i langtidsanstaltene fortsatt bør legge hovedvekten på leveranser til statsinstitusjoner og dessuten til bedrifter som innehar konsesjon, samt til større kommuner. Omsetning til private tenkes som subsidiær mulighet, særlig i form av delarbeid til alminnelig markedspris — en arbeidsform som tenkes opprettholdt som det prinsipale for arresthusene.

Komitéen legger frem utkast til anordning om statsinstitusjoners plikt til å avta varer fra fengselsvesenet og plikt for arbeidsdriftsledelsen til å orientere statsinstitusjonene om hvilke produkter som fengselsvesenet kan fremstille. For å få jevn og planmessig beskjefligelse forutsettes det at de større avtakere skal gi fengselsvesenet underretning om beregnede bestillinger i det følgende år.

I kap. IX drøftes hensynet til det private næringsliv, som i mange land har virket hemmende på utviklingen av fengselsarbeidet. Det slås fast at fengselsarbeidets andel av den samlede produksjonsvirksomhet er så liten at den ikke er noen vesentlig konkurrerende og prisbestemmende faktor. På den annen side kan enkelte virksomheter sjeneres av at leveranser som de i lengre tid har hatt til en statsinstitusjon overtas av fengselsvesenet. Av denne grunn menes at det er behov for et organ til å behandle eventuelle klager, og det tilsynsråd som ble opprettet i 1932 foreslås beholdt med endret sammensetning. Komitéen har drøftet om rådet skal gis oppgaver utenfor klage- og konkurranseområdet, men den har ikke funnet at det er behov for noen rådsbehandling av arbeidsdriftens anliggender utenfor de nevnte områder.

I kap. X om arbeidsdriftens økonomiske og regnskapsmessige organisasjon foreslås det noen endringer i kalkulasjonssystemet. Det nåværende rabattsystem foreslås opphevet, slik at man ved fastsettelsen av leveringsprisen til statsinstitusjoner tar utgangspunkt i markedsprisen for produkter av tilsvarende art, og slik at nedsettelse skjer i forhold til arbeidets kvalitet, leveringstid og andre forhold som bør influere på prisen.

I kap. XI drøftes personalproblemer. Det gjøres rede for rekrutteringsordningen og tilgangen på arbeidsledere i de enkelte fag. For å få bedre tilgang foreslås visse endringer i reglene om aldersgrenser, lønnsfremgang i hurtigere tempo og direkte rekruttering i høyere lønnsklasse enn nå. Det foreslås omnormeringer og utvidelse av utdanningsmulighetene for arbeidsdriftens funksjonærgrupper. Det tenkes videre gitt øket adgang til etterutdanning av arbeidsledere, både ved faglige kurs og ved arbeid i private bedrifter slik at arbeidslederne bedre kan holde seg ajour med utviklingen. Spørsmålet om oppføring av tjenesteboliger som rekrutteringsfaktor kommer vel også inn i bildet. Komitéen har vurdert om det anvendes for mange arbeidsledere. Tallet på beskjeftigede innsatte pr. arbeidsleder utgjør gjennomsnittlig 6,8 i verkstedsfagene, 7,1 i jordbruksfagene og 9,8 i cellefagene. Foreliggende opplysninger om private virksomheter viser tall mellom 19 og 35. Det fremheves imidlertid at en umiddelbar sammenligning vanskelig lar seg foreta bl. a. fordi fengselstjenestemennene har langt mer omfattende oppgaver vedr. driftsledelse, tilsyn, rapportvirksomhet, instruksjon, direkte utføring av vanskelige arbeidsoperasjoner m. v. enn de arbeidsledere ute som går inn i nevnte statistikk tall. Samtidig nevnes at utviklingen av det strafferettslige reaksjonssystem har ført til at anstaltene etterhvert har fått et mer belastet gjennomsnittsbelegg — flere av de beste gis nå nye sjanser utenfor anstaltene.

Den sentrale ledelse i kontoret for arbeidsdriften, som har mange og allsidige oppgaver, har et personale på 13. Det foreslås gitt denne sammensetning: 1 sjef for arbeidsdriften, 1 kontorsjef, 1 juridisk utdannet tjenestemann i turnustjeneste, 3 driftsfullmektiger, 3 fengselsassistenter og 4 kontormedhjelpere. Det tas sikte på utvikling av en utvekslingsordning mellom personalet ved anstaltene og i sentralledelsen for driftsfullmekligenes og fengselsassistentenes vedkommende.

I kap. XII behandles spørsmål om betalingen for de innsattes arbeid, vederlag som har til formål å stimulere deres arbeidslyst og i noen grad å gjøre dem bedre i stand til å hjelpe seg selv og sine pårørende. Som bilag 14 ligger en trykt redegjøring fra det sentrale arbeidsdriftkontor om mulighetene for innføring av normal arbeidsbetaling til de innsatte. Kontoret finner at tiden

neppe er inne til en alminnelig gjennomføring av dette prinsipp, men det pekes bl. a. på muligheter for å gjøre et eksperiment i denne retning på en mindre anstalt hvor flertallet av de innsatte blir beskjeftiget ved industri mens antallet av beskjeftigede i jordbruk og økonomitjeneste blir begrenset så meget at normal arbeidsprestasjon vil fremtvinge seg.

Komitéen er enig i at en alminnelig innføring p. t. ikke er gjennomførlig. På den annen side menes at man ikke kan utelukke at forholdene med tiden vil kunne bli slike at tanken kan gjennomføres, og den mener at det er grunn til å gjøre forsøk på begrensede felter i denne retning.

Komitéen gjør rede for de nåværende regler for dusør, dagpenger og akkordbetaling og foreslår innført større ensartethet i regler og praksis. For langtidsanstaltene foreslås satt en fast dusørsats på kr. 3,60 daglig. (Nåværende gjennomsnitt er vel kr. 3.— pr. dag). Denne sats kan forhøyes eller settes ned etter behandling på funksjonærmøte. Akkordsatsene skal settes slik at en fullt tilfredsstillende arbeidsinnsats belønnes med et beløp som svarer til dagsaten. Arbeidspengene foreslås delt i tre slik at den innsatte kan disponere én del under oppholdet til nytelsesmidler m. v., den annen del til mer langsiktige formål mens den siste del holdes tilbake til løslatelsen. For korttidsanstaltene foreslås normalsatsen satt til kr. 2.40 pr. dag. Satsen tenkes ikke regulert, men hvis arbeidet er klart utilfredsstillende, vil betaling kunne falle helt bort under henvisning til et alminnelig flidkrav. Det regnes med at akkordarbeid vil bli det mest alminnelige ved disse anstalter. Akkordsatsene skal fastsettes som nevnt ovenfor. Korttidssonernes arbeidspenger foreslås delt i to, en del til disposisjon under anstaltoppholdet, og en del til løslatelsen. Heftefanger og varetektsfanger tenkes fortsatt gitt adgang til å disponere hele arbeidsfortjenesten under oppholdet.

Arbeidspengesatsene, som er fastsatt ut fra en meget interessant beregning av de innsattes behov for midler, jfr. s. 105 flg., forutsettes å bli indeksregulert i samsvar med gjeldende praksis.

I siste kap., om de innsattes overgang til fri beskjeftigelse, fremheves betydningen av at den innsattes fagforeningsforhold og trygdeforhold er klare, og at man i så vidt omfang som mulig søker å sanere hans private og offentlige forpliktelser, slik at han ikke overveldes av vanskelighetene og faller tilbake til ny kriminalitet, et resultat som i så fall forspiller de oppbyggende tiltak under anstaltoppholdet. Det pekes på at man bør nytte bistand fra yrkesveiledere til individuell yrkesveiledning, og at yrkesveilederne bør holde foredrag på anstaltene med etterfølgende besvarelse av spørsmål. Videre nevnes at det anstaltpersonale som har med arbeidsplasingen å gjøre i passende omfang gis instruksjon i yrkesveiledning.

Betenkningen er et imponerende arbeid, både med hensyn til form og innhold. Komitéen har på en særdeles oversiktlig måte klarlagt fengselsarbeidets problemer i en bredde og dybde som antakelig savner sidestykke. Betenkningen gir det danske fengselsvesen et meget godt grunnlag for den videre utvikling av dets arbeidsdrift. Det faktum at komitéen ikke foreslår revolusjonerende endringer, men en vel gjennomtenkt og begrunnet utbygging på grunnlag av det bestående system, bekrefter holdbarheten av den respekt man på norsk fengselshold har for det danske fengselsvesen og dets arbeidsdrift.

Betenkningen vil også være til verdifull støtte ved utviklingen av fengselsarbeidet i andre land, og med den bredde som fremstillingen er gitt, bør den være av interesse for alle som har med — eller er interessert i — moderne fangebehandling i sin alminnelighet.

Under hensyn til den interesse som er viet fengselsarbeidet på det internasjonale plan de senere år, bør det overveies å gjøre betenkningen — eller dens hovedinnhold — tilgjengelig på et av verdensspråkene.

Per Foseid Nielsen.